

changing worlds & signs of the times

Selected Proceedings

from the 10th International Conference
of the Hellenic Semiotics Society

EDITORS

Eleftheria Deltsou

Maria Papadopoulou

E-BOOK (PDF)

Changing Worlds & Signs of the Times /
Selected Proceedings
from the 10th International Conference
of the Hellenic Semiotics Society

EDITORS:

Eleftheria Deltsou
Maria Papadopoulou

DESIGN:

Yorgos Rimenidis

PUBLISHER:

The Hellenic Semiotics Society
Ελληνική Σημειωτική Εταιρία

© VOLOS, 2016

FOR THE EDITION
the publisher

FOR THE PROCEEDINGS
the authors

ISBN 978-618-82184-0-6

Changing Worlds & Signs of the Times

Selected Proceedings from the 10th International Conference of the Hellenic Semiotics Society

Contents

Preface	11
Introduction	12

PLENARY SPEECHES

Jean-Marie Klinkenberg <i>Thinking the Novelty</i>	16
Alexandros Ph. Lagopoulos <i>Continuities, discontinuities and ruptures in the history and theory of semiotics</i>	30
Farouk Y. Seif <i>Resilience and Chrysalis Reality: Navigating Through Diaphanous Space and Polychronic Time</i>	52
Göran Sonesson <i>The Eternal Return of the New. From Cultural Semiotics to Evolutionary Theory and Back Again</i>	68
Κάριν Μπόκλουντ-Λαγοπούλου <i>Γιατί η Σημειωτική;</i>	88

SOCIO-POLITICAL ISSUES

Mari-Liis Madisson, Andreas Ventsel <i>Analysis of Self-descriptions of Estonian Far Right in Hypermedia</i>	102
Joseph Michael Gratale <i>The 'War on Terror' and the re-codification of war</i>	112
Emile Tsekenis <i>'African modernity': Witchcraft, 'Autochthony', and transformations in the conceptualizations of 'individual' and 'collective identity' in Cameroon</i>	122
Sofia Kefalidou, Periklis Politis <i>Identity Construction in Greek TV News Real-Time Narratives on Greek Financial Crisis</i>	134
Anthony Smyrnaiois <i>Discerning the Signs of the Times: The role of history in conspiracism</i>	144
Όλγα Παντούλη <i>Ο 'αριστερός' και ο 'ανατολίτης' σύζυγος στις αφηγήσεις γυναικών επιστημόνων: διαδικασίες επιτέλεσης του φύλου τους</i>	152
Μαριάννα Ψύλλα, Δημήτριος Σεραφής <i>Η ανάλυση ενός γεγονότος μέσα από τον πολυσημικό λόγο των εφημερίδων: Μία μεθοδολογική και πολιτική προσέγγιση του Δεκέμβρη του 2008</i>	160
Αλεξία Καπραβέλου <i>Ο ρατσισμός σήμερα μέσα από τη σημειωτική ανάλυση γεοπορτάζ εφημερίδων</i>	170

SPACE AND/IN SOCIETY

Eleftheria Deltsoy <i>Salonica Other Ways – Otherwise': A Mirror-λ letter and heterotopias of an urban experiment</i>	186
Fotini Tsiibiridou, Nikitas Palantzas <i>Becoming Istanbul: a dictionary of the problematics of a changing city; inside critique of significant cultural meanings</i>	196

Κώστας Γιαννακόπουλος Αναφομοίωτες διαφορές, «εξευγενισμός» και πόλη	206
Ιορδάνης Στυλίδης Η Βιτρίνα ως ελκυστής σημασίας	216
Δήμητρα Χατζησάββα Αναδυόμενες έννοιες για τον χωρικό σχεδιασμό	226
Θεοδώρα Παπίδου Μεταγραφές ψηφιακού υλικού στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό	236
Κωνσταντίνος Μωραΐτης Τοπία σημαίνοντα	248
Νεφέλη Κυρκίτσου Η ολίσθηση των σημασιών στην τοπική θεωρία του Jacques Lacan ..	260
Ανθία Βερυκίου Τόποι απουσίας και Τοπολογικά τοπία	270

VISUAL CULTURES

George Damaskinidis <i>Are University Students Followers of the World's Semiotic Turn to the Visual?</i>	284
Dimitrios Koutsogiannis, Vassiliki Adampa, Stavroula Antonopoulou, Ioanna Hatzikyriakou, Maria Pavlidou <i>(Re)constructing Greek classroom space in changing times</i>	294
Polyxeni Manoli <i>A multimodal approach to using comics in EFL classrooms</i>	308
Αικατερίνη Τάτση, Μαρία Μακαρού Πολυτροπικά πολιτισμικά παλίμψηστα: η περίπτωση ενός κόμικ	318
Αναστασία Φακίδου, Απόστολος Μαγουλιώτης Σημεία και κώδικες: Πώς αντιλαμβάνονται τα παιδιά τη γλώσσα εικόνων που αναπαριστούν την παιδική ηλικία;	332
Έφη Παπαδημητρίου, Δήμητρα Μακρή Πολυτροπική κοινωνική σημειωτική προσέγγιση στη δημιουργία νοημάτων-σημείων από μαθητές/τριες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	346
Θεοφάνης Ζάγουρας Ο σχεδιασμός πολυτροπικών κειμένων για το γλωσσικό μάθημα στο Δημοτικό Σχολείο	360
Dimitra Christidou <i>Does pointing in the museum make a point? A social semiotic approach to the museum experience</i>	374
Παρασκευή Κερτεμελίδου Οι μετασχηματισμοί του μουσείου τέχνης στην εποχή της κατανάλωσης	386

ART

Eirini Danai Vlachou <i>The Beatles Paradigm. Transcending a collection of 'ropey', scrappy, multi-cultural breadcrumbs into a whole new semiosphere</i>	398
Μαίη Κοκκίδου, Χριστίνα Τσίγκα Η κουλτούρα των βιντεοκλίπ: η περίπτωση των μουσικών βιντεοκλίπ δια-τροπικής ακρόασης	408
Angeliki Avgitidou <i>Art imitating protest imitating art: performative practices in art and protest</i>	420
Spiros Polimeris, Christine Calfoglou <i>Some thoughts on the semiotics of digital art</i> ..	430
Χρύσανθος Βούτουρος, Ανδρέας Λανίτης Η Σημειο-αισθητική προσέγγιση της Βυζαντινής τέχνης ως Εικονική Κληρονομιά	440
Άννα Μαρία Παράσχου Τοπογραφία διάρρηξης: Φωτογραφικές απεικονίσεις πολέμου από τον Simon Norfolk, ως μια αφήγηση ανατροπής	454

Pirjo Kukkonen <i>Signs of times and places in Aki Kaurismäki's films. The existential subject and the semiotic modalities of being and doing</i>	466
Christina Adamou <i>Swarming with cops</i>	478
Yvonne Kosma <i>Picturing 'Otherness': Cinematic Representations of 'Greekness' in "My Big Greek Fat Wedding"</i>	488
Χρήστος Δερμεντζόπουλος, Θανάσης Βασιλείου <i>Προσεγγίζοντας μια αφαιρετική κινηματογραφική μορφή: "Το Δέντρο της Ζωής", του Terrence Malick</i>	498
Νίκος Τερζής <i>Η σημειωτική μέθοδος ανάλυσης μιας ταινίας</i>	508
Ηρώ Λάσκαρη <i>Σύστημα γενεσιουργής οπτικοακουστικής αφήγησης</i>	524

ADVERTISEMENT

Luiz Carlos Migliozi Ferreira de Mello <i>Viagra: New Social Forms</i>	536
Nikos Barkas, Maria Papadopoulou <i>'The house of our dreams': A decade of advertisements in building magazines</i>	544
Stamatia Koutsoulelou <i>Advertising strategies in times of crisis: A semiotic analysis</i>	560
Περικλής Πολίτης, Ευάγγελος Κουρδής <i>Κοινωνιόλεκτοι σε ελληνικές τηλεοπτικές διαφημίσεις. Η περίπτωση της «γλώσσας των νέων»</i>	572
Ευριπίδης Ζαντίδης <i>Αναδυόμενες ταυτότητες και εθνικότητα σ' ένα φλιτζάνι κυπριακού καφέ</i>	588
Ελένη Συκιώτη, Γενοβέφα Ζαφειρίδου <i>Σημειωτικές παρατηρήσεις στη σύγχρονη διαφήμιση: Η περίπτωση της εμπορικής και της κοινωνικής διαφήμισης</i>	600
Βασιλική Κέλλα <i>Η διαφήμιση ως λεκτική πράξη</i>	612

LANGUAGE, TEXTS AND TEXTUALITIES

George Androulakis, Roula Kitsiou, Carolina Rakitzi, Emmanuel Zerai <i>Linguistic cityscape revisited: inscriptions and other signs in the streets of Volos</i>	622
María José Naranjo, Mercedes Rico, Gemma Delicado, Noelia Plaza <i>Constructing new identities around Languages and Media</i>	634
Ιωάννα Μωραΐτου, Ελευθερία Τσέλιου <i>Ανάλυση Λόγου και μεταμοντέρνες προσεγγίσεις στη συμβουλευτική / ψυχοθεραπεία: η «στροφή στο λόγο»</i>	642
Φίλιππος Τεντολούρης, Σωφρόνης Χατζησαββίδης <i>«Κατασκευάζοντας» το κείμενο και τον συγγραφέα: οριοθετημένα και μη-οριοθετημένα σημειωτικά πλαίσια της σχολικής γλωσσικής δημιουργίας</i>	652
Βάσια Τσάμη, Δημήτρης Παπαζαχαρίου, Άννα Φτερνιάτη, Αργύρης Αρχάκης <i>Η πρόσληψη της γλωσσικής ποικιλότητας σε κείμενα μαζικής κουλτούρας από μαθητές της Ε' και ΣΤ' Δημοτικού</i>	664
Αναστασία Χριστοδούλου, Ιφιγένεια Βαμβακίδου, Αργύρης Κυρίδης <i>'Lego-Legends of CHIMA'. Κοινωνιοσημειωτική ανάλυση της συναρμολόγησης του θρύλου</i>	676
Μαρίνα Σούνογλου, Αικατερίνη Μιχαλοπούλου <i>Η Σημειωτική στη διαμόρφωση της έννοιας του πολίτη στο νηπιαγωγείο</i>	686

BODIES & MINDS

Fotini Bonoti, Plousia Misailidi <i>Graphic signs of jealousy in children's human figure drawings</i>	700
Eirini Papadaki <i>The Semiotics of Children Drawings, A Comparative Study of Art, Science and Children Drawing</i>	708
Myrto Chronaki <i>Changing practices and representations of birth and birth-spaces in maternity clinics and at home</i>	720
Athanasios Sakellariadis <i>Metaphor as a Hermeneutical Design of the Mental Phenomena: The role of narrative speech in the cognitive field of the Philosophy of Mind</i>	730
Anita Kasabova <i>A semiotic attempt to analyze delusions</i>	738

LITERATURE

Miltos Frangopoulos <i>The Task of the Translator</i>	756
Fitnat Cimşit Kos, Melahat Küçükarslan Emiroğlu <i>Reality as a Manner of Transformation</i>	766
Angela Yannicopoulou, Elita Fokiali <i>Transmedia Narratives for Children and Young Adults</i>	778
Ioanna Boura <i>The expression of worldviews through narratives and chronotopes of liquid times</i>	790
Evgenia Sifaki <i>The "Poetic Subject" as "Subject of Semiosis" in C. P. Cavafy's "Going back Home from Greece"</i>	798
Αγγελική Παννικοπούλου <i>Το εικονογραφημένο βιβλίο χωρίς λόγια</i>	808
Μαρίνα Γρηγοροπούλου <i>Κόσμοι που συγκρούονται και σημεία των τεχνών: οι «Σκοτεινές Τέχνες» του Νίκου Κουνενή</i>	818
Σοφία Ιακωβίδου <i>Εις τα περίχωρα της δυστοπίας: αφηγήσεις της κρίσης στη λογοτεχνία για νέους</i>	826
Πέγκυ Καρπούζου <i>Το παιχνίδι και η ηθική της μετανεωτερικής συμβίωσης</i>	834
Αγλαΐα Μπλιούμη <i>Ρευστοί καιροί και μεταφορές – Σημειωτικές προσεγγίσεις στη λογοτεχνία της ενωμένης Γερμανίας</i>	844
Παναγιώτης Ξουπλίδης <i>Ένας οικείος δαίμονας: προς μια προσέγγιση του σημείου της λογοτεχνικής γάτας σε 7 κείμενα παιδικής λογοτεχνίας του Χρήστου Μπουλώτη</i>	856
Conference Credits	868

Αναφομοίωτες διαφορές, «εξευγενισμός» και πόλη

Κώστας Γιαννακόπουλος ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΪΟΥ kyianako@sa.aegean.gr

Abstract

This paper deals with the construction of difference in two neighborhoods of Athens, Kerameikos and Gazi, where different social groups in terms of class, ethnicity, kinship and sexuality coexist. The approach to the construction of difference is spatial. In specific, I examine the way in which difference is embedded in space and, inversely, how space constructs difference. Kerameikos and Gazi constitute privileged places for understanding the production of difference, as identity and difference, Self and Other are not to be taken for granted, or be perceived as located in place. Rather, they are fluid and in the process of making, as they are constituted by mobile people in a process of deterritorialization and territorialization. The focus of this paper on the construction of difference as a process is strengthened by the fact that these neighborhoods are in a situation of gentrification not yet completed. In this paper, I explore how the perceptions of gentrification and, on the other hand, of difference, multiculturalism, and the city are interrelated.

Keywords

space , difference , multiculturalism , tolerance , city , Kerameikos , Gazi

Το άρθρό μου αφορά το επίκαιρο, ιδιαίτερα σήμερα, ζήτημα της συνύπαρξης διαφορετικών κοινωνικών/πολιτισμικών ομάδων και τον τρόπο με τον οποίο οι σχέσεις μεταξύ αυτών των ομάδων εγγράφονται στον αστικό χώρο, αλλά και διαμορφώνονται από αυτόν. Με άλλα λόγια, η προσέγγισή μου στο ζήτημα της συγκρότησης και διαχείρισης της διαφοράς είναι χωρική: με τον όρο αυτό εννοώ ότι δεν σκοπεύω να διερευνήσω τις υλικές και χωρικές διαστάσεις των σχέσεων που εμπλέκουν την διαφορά, αλλά να τις κατανοήσω με όρους χώρου (βλ. Low & Laurence-Zuniga, 2003). Η στροφή αυτή, από τη μελέτη των χωρικών και γενικότερα υλικών διαστάσεων ενός πολιτισμού σε εκείνη της κατανόησής του με όρους χώρου στην ανθρωπολογία συνδέεται με μια συνολική κριτική βασικών επιστημολογικών παραδοχών γενικότερα στις κοινωνικές επιστήμες η οποία αποδίδεται συχνά με τους όρους χωρική στροφή (spatial turn) και κοινωνιο-χωρική διαλεκτική (Soja, 1989, σ. 129). Σύμφωνα με το νέο αυτό παράδειγμα αναγνωρίζεται ότι το χωρικό δεν είναι απλώς το αποτέλεσμα κοινωνικών και πολιτισμικών νοημάτων και σχέσεων, αλλά επίσης το μέσο, η προϋπόθεση της ύπαρξής τους, δηλαδή το χωρικό κατασκευάζεται κοινωνικά αλλά και το κοινωνικό συγκροτείται επίσης χωρικά. Η προσέγγιση αυτή αντιτίθεται στη θετικιστική προσέγγιση σύμφωνα με την οποία ο χώρος γινόταν αντιληπτός ως ένα αντικειμενικά υπάρχον σκηνικό διακριτό από την σκέψη και τη δράση των ανθρώπων. Επιπλέον, ασκεί κριτική στις προσεγγίσεις εκείνες στο πλαίσιο των οποίων η σχέση χωρικού και κοινωνικού γινόταν αντιληπτή ως μονομερής, δηλαδή οι χωρικές μορφές αντιμετωπίζονταν ως το αποτέλεσμα κοινωνικών σχέσεων οι οποίες διερευνούνταν με βάση άλλες επιστήμες, όπως η κοινωνιολογία και τα οικονομικά (Massey, 1993, σ. 145). Επιπλέον, όπως έχει δείξει ο Michel Foucault (Foucault, 1975) ο υλικός χώρος δεν αποτελεί τον τόπο, την επιφάνεια στην οποία επικάθονται, διαμορφώνουν εκ των υστέρων οι σχέσεις εξουσίας, αλλά η υλοποίηση των σχέσεων εξουσίας είναι σύμφυτη με την ίδια την συγκρότησή τους. Στο πλαίσιο αυτής της συνύπαρξης χώρου και σχέσεων εξουσίας, η χωρική προσέγγιση της διαφοράς είναι ιδιαίτερα σημαντική αφού, όπως επισημαίνει ο David Sibley (Sibley, 1995), ο τρόπος με τον οποίο ο χώρος οργανώνεται επηρεάζει την αντίληψη του άλλου είτε ως ξένου και απειλητικού είτε ως απλώς διαφορετικού. Ο τρόπος με τον οποίο τα δρώντα υποκείμενα ορθώνουν όρια στον χώρο σχετίζεται άμεσα με τους τρόπους οριοθέτησης και ταυτόχρονα συγκρότησης του Εαυτού απέναντι στον Άλλο. Επίσης, για την χωρική προσέγγιση της διαφοράς, όπως την έχουν αναλύσει οι Akhil Gupta και James Ferguson (Gupta & Ferguson, 1997), ο Κεραμικός και το Γκάτζι παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον, αφού στην περιοχή γίνεται φανερό η διαδικασία δημιουργίας τόπων μέσα από χώρους και ταυτόχρονα παραγωγής της διαφοράς. Κι αυτό διότι για αρκετούς κατοίκους η ταυτότητα και η διαφορά, ο Εαυτός και ο Άλλος δεν θεωρούνται ως δεδομένοι, «φυσικά» εδραιωμένοι, ριζωμένοι σε έναν ορισμένο τόπο, αλλά είναι υπό διαμόρφωση, υπό κατασκευή αφού συγκροτούνται από μετακινούμενους, μετατοπιζόμενους ανθρώ-

πους που βρίσκονται σε μια διαδικασία απεδαφοποίησης και εδαφοποίησης. Το άρθρό μου αφορά το επστηρίζεται στην εθνογραφική έρευνα που πραγματοποιώ από το 2006 στο Μεταξουργείο/ Κεραμεικό και το Γκάζι (βλ. και Γιαννακόπουλος, 2010). Η έρευνα αυτή περιλάμβανε ανοιχτές συνεντεύξεις και άτυπες συζητήσεις με Έλληνες κατοίκους των γειτονιών αυτών, ιδιοκτήτες επιχειρήσεων εστίασης και ψυχαγωγίας και αρχιτέκτονες/πολιτικούς μηχανικούς που δραστηριοποιούνται στη περιοχή, παρακολούθηση διαφόρων συγκεντρώσεων και δημόσιων εκδηλώσεων σχετικών με τα προβλήματα της περιοχής και συλλογή δημοσιευμάτων στον έντυπο και ηλεκτρονικό Τύπο για την “υποβάθμιση” και τον “εξευγενισμό” στον Κεραμεικό και το Γκάζι. Τέλος, η παρατήρηση του χώρου συνέβαλε αποφασιστικά στη μελέτη του αντικειμένου της έρευνας.

Οι γειτονιές αυτές θεωρούνταν υποβαθμισμένες λόγω της συγκέντρωσης οίκων ανοχής, της ύπαρξης πολλών μηχανουργείων, συνεργείων, βαφείων και της λειτουργίας του εργοστασίου φωταερίου έως το 1984. Επιπλέον, από την δεκαετία του '70, η περιοχή είχε αρχίζει να εγκαταλείπεται από πολλούς παλιότερους κατοίκους, τουλάχιστον από όσους είχαν την οικονομική δυνατότητα, να μετακινηθούν στα προάστια. Έτσι, η γειτονιά έχει πολλά άδεια, εγκαταλελειμμένα σπίτια τα οποία, σύμφωνα με τους παλιότερους εναπομείναντες κατοίκους, ενισχύουν την υποβαθμισμένη εικόνα της περιοχής αφού, επιπλέον, σε αυτά εγκαθίστανται «περιθωριακοί» και μετανάστες. Στην περιοχή έχουν εγκατασταθεί πολλοί μετανάστες κυρίως από την Ασία και την Αλβανία καθώς και, ιδιαίτερα στο Γκάζι, μουσουλμάνοι από τη Δυτική Θράκη.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, επιλέγουν την περιοχή ως τόπο κατοικίας μεσοαστοί κυρίως επιστήμονες και καλλιτέχνες οι οποίοι αποκαλούνται από τον τύπο «νεοαστοί». Οι νέοι αυτοί κάτοικοι ανακαινίζουν παλιά σπίτια ή διαμερίσματα σε παλιές πολυκατοικίες, αλλά κυρίως εγκαθίστανται σε μοντέρνες, πολυτελείς πολυκατοικίες. Οι πολυκατοικίες αυτές ανεγείρονται από κατασκευαστικές εταιρίες οι οποίες είχαν αγοράσει οικόπεδα προβλέποντας ή και προκαλώντας την μελλοντική εγκατάσταση μεσοαστών στη περιοχή. Οι νέοι κάτοικοι είναι ηλικίας από 25 έως και 60 χρονών και είναι κυρίως «ανύπαντροι» είτε εργένηδες είτε ζουν σε εκτός γάμου συμβιώσεις, ετεροφυλόφιλες και ομοφυλόφιλες. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια έχουν αρχίσει να εγκαθίστανται στην περιοχή και ετεροφυλόφιλα ζευγάρια με παιδιά.

Επιπλέον, η περιοχή έχει γίνει τόπος εγκατάστασης μπαρ και εστιατορίων καθώς και καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων, κυρίως εναλλακτικών αλλά και πιο εμπορικών. «Η παραλιακή έχει μεταφερθεί στο Γκάζι» όπως λένε οι ταξιτζήδες δυσφορώντας για το πρόβλημα του κυκλοφοριακού στην περιοχή την Παρασκευή και το Σάββατο το βράδυ. Το Γκάζι αποκαλείται και *gay village*/γκέι χωριό αφού τα περισσότερα γκέι μπαρς της Αθήνας έχουν μεταφερθεί εκεί. Δεδομένου ότι συχνά τίθεται το ζήτημα του χαρακτηρισμού της περιοχής ως τόπου κατοικιών ή τόπου κέντρων διασκέδασης,, θεωρείται ότι υπάρχει μια διάκριση ανάμεσα στον Γκάζι δηλαδή την γειτονιά που

εκτείνεται πέρα από την Ιερά Οδό όπως έρχεται κανείς από την Ομόνοια και τον Κεραμεικό που εκτείνεται πριν από την Ιερά Οδό. Το Γκάζι θεωρείται περισσότερο τόπος εγκατάστασης μπαρ και κέντρων διασκέδασης, ενώ ο Κεραμεικός περισσότερο τόπος κατοικιών. Η διάκριση αυτή οφείλεται και στην ύπαρξη διαταγμάτων τα οποία επιτρέπουν την εγκατάσταση στον Κεραμεικό μόνο «παραδοσιακών καφενείων και οινομαγειρειών». Ωστόσο, μοντέρνα *café/bar* έχουν ανοίξει και στον Κεραμεικό, αλλά χωρίς δυνατή μουσική και όσα έχουν προσπαθήσει να εγκαταστήσουν ηχεία ή live μουσική έχουν αντιμετωπίσει τις καταγγελίες είτε των εταιρειών κατασκευής των μοντέρνων πολυκατοικιών είτε των κατοίκων κυρίως των νέων μεσοαστών που δεν θέλουν η γειτονιά τους «να γίνει Ψυρρή και Γκάζι».

Η εγκατάσταση των «νεοαστών» κατοίκων και των τόπων μιας, κυρίως, νεανικής διασκέδασης είναι χαρακτηριστική μιας διαδικασίας ανάπλασης, εξευγενισμού (*gentrification*) υποβαθμισμένων περιοχών του «κέντρου» των δυτικών μεγαλουπόλεων. Ο εξευγενισμός αυτός δεν έχει ολοκληρωθεί εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, με αποτέλεσμα η περιοχή εξακολουθεί να κατοικείται και από μετανάστες και εν γένει από έναν ετερογενή πληθυσμό. Ωστόσο, από τον Σεπτέμβριο του 2014 σχεδιαζόταν η πραγματοποίηση μιας σημαντικής κίνησης προς την ολοκλήρωση της ανάπλασης της οποίας φορέας είναι η εταιρία *Oliaros* με επικεφαλής τον επιχειρηματία στον χώρο του *real-estate* *Ιάσονα Τσάκωνα*. Ο *Ιάσωνας Τσάκωνας* έχει αγοράσει 65 ακίνητα στον Κεραμεικό/Μεταξουργείο εκ των οποίων τα 30 σχεδιάζει να μετατρέψει σε πρότυπες φοιτητικές κατοικίες, εμπορικά καταστήματα και γραφεία για εταιρείες «υψηλής τεχνολογίας». Η ιδιωτική αυτή επενδυτική πρωτοβουλία θα υλοποιούταν χάρη στην ένταξή της στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα χρηματοδότησης *Jessica* και υποστηρίζεται από το υπουργείο ανάπτυξης και τον δήμο της Αθήνας. Όμως, ο επενδυτής είχε θέσει ως προϋπόθεση την εκδίωξη από την περιοχή των οίκων ανοχής των οποίων η παρουσία είχε αυξηθεί τα τελευταία χρόνια και η νομιμότητα της ύπαρξής τους σε περιοχές αμιγούς κατοικίας είχε αμφισβητηθεί.²

Η νέα αυτή κίνηση ανάπλασης ή αστικής αναζωογόνησης όπως είχε χαρακτηριστεί από τον δήμο και το υπουργείο, είχε αναζωπυρώσει τις παλιές διαμάχες μεταξύ διαφόρων κοινωνικών, πολιτιστικών και πολιτικών ομάδων που είναι εγκατεστημένες ή δραστηριοποιούνται στην περιοχή και γενικότερα στο κέντρο της Αθήνας. Σε γενικές γραμμές, οι απόψεις για την ανάπλαση μπορούν να διαχωριστούν σε δύο. Η πρώτη υποστηρίζει την ανάπλαση ως μέσο αναβάθμισης της περιοχής που μαστίζεται από την «ανομία», δηλαδή το εμπόριο και τη χρήση ναρκωτικών, την πορνεία και τις κλοπές. Σύμφωνα με την δεύτερη, το νέο-και ίσως τελικό- αυτό στάδιο της ανάπλασης αποτελεί την αφορμή για μια επιχείρηση αστυνόμευσης και, τελικά, εκδίωξης των μεταναστών και των περιθωριοποιημένων ομάδων/ατόμων από αυτές τις γειτονιές του κέντρου της Αθήνας.³ Οι υπερασπιστές της πρώτης άποψης είναι κυρίως οι μεσοαστοί νέοι κάτοικοι, αλλά και οι εναπομείναντες παλιότεροι έλληνες κάτοικοι ενώ τη δεύτε-

ρη άποψη υποστηρίζουν κάτοικοι ή και συχνοί επισκέπτες της περιοχής που ανήκουν στην αριστερά και τον αντιεξουσιαστικό/αναρχικό χώρο. Ωστόσο, οι ομάδες αυτές και δεν είναι ομοιογενείς και οι απόψεις τους για την «ανάπλαση» και το μέλλον κυρίως του Κεραμεικού-αφού το Γκάζι θεωρείται σχεδόν τελειωμένη υπόθεση- αρκετές φορές αποκλίνουν.

Χωρική συγκρότηση του Άλλου και του Εαυτού

Η διαδικασία συγκρότησης του χώρου, του Εαυτού και του Άλλου, όπως την αντιλαμβάνονται κυρίως οι μεσοαστοί και γενικότερα νέοι κάτοικοι της περιοχής με τους οποίους διεξήγαγα την επιτόπια έρευνά μου. Θα επιχειρήσω εδώ να αναλύσω πως οι μεσοαστοί συνομιλητές μου συγκροτούν έναν χωρικό εαυτό μέσω μιας ιεραρχικής οριοθέτησης τους απέναντι στον Άλλον στον χώρο και πως η διαφοροποίηση αυτή στηρίζεται σε κυρίαρχους τρόπους, καθεστώτα θέασης. Επιπλέον θα δείξω πως αυτές οι χωρικές αντιλήψεις για τον Άλλον συνδέονται με νέες, διαφορετικές από τις παραδοσιακές, ξενοφοβικές, αντιλήψεις για τους Άλλους, κυρίως τους εγκατεστημένους στη περιοχή μετανάστες, και τους τρόπους συνύπαρξης/συγκατοίκησης διαφορετικών κοινωνικών/πολιτισμικών ομάδων, την «πολυπολιτισμικότητα» ή «diversity» όπως λένε μερικοί από τους συνομιλητές μου. Τα παραπάνω ζητήματα τίθενται και μάλιστα με αιχμηρό τρόπο, λόγω του ανολοκλήρωτου ακόμη «εξευγενισμού» της περιοχής του οποίου την βάση, την κινητήρια δύναμη αποτελεί η έλευση και μόνο στην περιοχή όλων αυτών των νέων κατοίκων, κέντρων διασκέδασης και καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων από τα τέλη της δεκαετίας του '90 και μετά.

Οι νέοι κάτοικοι της περιοχής επικαλούνται το «οικονομικό» ως τον κύριο λόγο εγκατάστασης τους στην γειτονιά. Τα σπίτια που αγοράζουν θεωρούνται ότι είναι φτηνότερα, λόγω της υποβάθμισης της γειτονιάς, αλλά, ταυτόχρονα, από άποψη κατασκευής και αισθητικής είναι αντίστοιχα με εκείνα των βορείων προαστίων. Ενδεικτική είναι η ύπαρξη πισίνας στην πολυκατοικία των καλλιτεχνών και στην πολυκατοικία της Μυλλέρου, αλλά και σε πολλές μονοκατοικίες. Ωστόσο, ο Αλέξανδρος, 44 χρονών, ηθοποιός, που αγόρασε διαμέρισμα στην πολυκατοικία των καλλιτεχνών το 2004 θεώρησε τη τιμή αγοράς του ακριβή, ενώ όσοι αγοράζουν παλιές μονοκατοικίες και διαμερίσματα υπογραμμίζουν το υψηλό κόστος των δαπανών για την ανακαίνισή τους.

Έτσι, μερικοί από τους συνομιλητές μου παραδέχονται ότι το «υλικό», το οικονομικό δεν είναι «παρά μια δικαιολογία την οποία λες προς τα έξω για να ξεμπερδεύεις», όπως λέει η Μάρω 45 χρονών, κινηματογραφίστρια, και αναφέρονται σε πιο «εσωτερικούς» λόγους για την επιλογή της γειτονιάς ως τόπου εγκατάστασης τους. Οι λόγοι αυτοί συνοψίζονται στην έλξη, γοητεία που ασκεί στους μεσοαστούς αυτούς το κέντρο και τον συνακόλουθο αυτοπροσδιορισμό τους ως «παιδιά του κέντρου». Στην περίπτωση μας, η έλξη και ο αυτοπροσδιορισμός αυτός συγκροτείται με βάση επιλεκτικές, αποσπασματικές εικόνες της περιοχής, όπως η ύπαρξη «εναλλακτικών»

μπαρ για παράδειγμα το Βίος, πολιτιστικών κέντρων όπως το μουσείο Μπενάκη ή και πεζόδρομων που θυμίζουν παλιές γραφικές Αθηναϊκές γειτονιές. Οι τόποι αυτοί αποτελούν τόπους ταύτισης και αίσθησης του ανήκειν στην γειτονιά. Η ύπαρξη τους και η εύκολη, με τα πόδια, πρόσβαση σ' αυτούς, αλλά και στον τόπο δουλειάς, συγκροτεί έναν ενδιαφέροντα τρόπο ζωής.

Επίσης, η επιλογή της εγκατάστασης των μεσοαστών διανοούμενων στη περιοχή υπαγορεύεται και από τον «λαϊκοπαραδοσιακό» χαρακτήρα της και την «πολυπολιτισμικότητα» της, δηλαδή την ύπαρξη των μεταναστών που δίνουν «χρώμα» στη γειτονιά ή προσφέρουν ερεθίσματα στον διανοούμενο. «Έχουν όλοι μαγαζιά δικά τους σπίτια δεν έχω μπει έχει μια εκκλησία νέγρων έχουν νοικιάσει μια μεγάλη αποθήκη οπότε μαζεύονται τις Κυριακές. Είναι απίστευτοι αν τους δεις τι φοράνε για να πάνε στην εκκλησία οι άνδρες με απίστευτα κοστούμια με χρυσά ή χρυσά φοράνε επάνω τους ή οι γυναίκες με απίστευτα ρούχα κι όλο αυτό το πλήθος χαρούμενο. Μαζεύονται εκεί και πιο κάτω μένουν τούρκοι δικοί μας τούρκοι από τη Θράκη ...πιο σωστό θα πρεπε να πω μουσουλμάνοι (γελάει) αλλά μιλάμε μεταξύ μας τώρα... τους βλέπεις να κάθονται έξω από τις πόρτες πως ήταν οι γειτονιές παλιά στην Αθήνα κάθονται έξω από τις πόρτες απλώνουν τις μπουγάδες τα πιτσιρίκια παίζουσε ψήνουν έξω στον πεζόδρομο. Δεν είναι πομάκοι, οι πομάκοι είναι πιο ευρωπαϊκοί πιο ξανθοί λευκό δέρμα. Μετά τι άλλο... έχει πολλούς κινέζους έχει πλάκα να τους βλέπεις κι αυτούς. Μ' αρέσει να ζω ανάμεσά τους μέσα στην χώρα μου, μέσα στην πόλη μου είναι μια καινούρια πραγματικότητα για την Αθήνα όχι ότι με ενοχλεί μου αρέσει κιόλας από την άλλη δεν είναι να τους φοβάσαι να μη θες να τους συναντήσεις ούτε προβλήματα δημιουργούν (Γιώργος, 40 χρονών, γιατρός)»

Η φολκλωρική αυτή αντιμετώπιση των Άλλων συνδέεται με την διάκριση, την απόσταση από τον Άλλον η οποία δεν εκφράζεται τόσο ρητά, λεκτικά, αλλά υπόρρητα με την αντίθεση ανάμεσα στους μεσοαστούς και τους Άλλους ως προς την εμφάνιση, τη σωματική και χωρική παρουσία στη γειτονιά. Η Μάρω, διηγείται την απορία που προκαλεί στους παλιότερους κατοίκους της περιοχής και, πιο συγκεκριμένα στους μετανάστες και τους έλληνες χριστιανούς, η εμφάνιση του συζύγου της, αλλά και της ίδιας και των παιδιών της στην «υποβαθμισμένη», «λαϊκή» γειτονιά τους: « το τελευταίο επεισόδιο που έγινε ήταν το εξής: γυρνούσε ο άνδρας μου και περνούσε μια από αυτές τις παλιές ελληνίδες μεσοαστές που ζουν ακόμη στην περιοχή μια γυναίκα παλιά ιδιοκτήτρια σπιτιού στην περιοχή. Πρέπει να ήταν λίγο θεούσα και φορούσε εμπριμέ φουστάνι. Είναι απο εκείνες τις γυναίκες που βλέπω συχνά να πηγαίνουν την Κυριακή στην εκκλησία ντυμένες με τα καλά τους. Λέει λοιπόν αυτή η γυναίκα στον άνδρα μου: 'εσύ παιδάκι μου φαίνεσαι καλό παιδί γιατί ήρθες εδώ;' Απορούσανε και όταν ήρθαμε το βλέπανε ότι το φτιάχναμε, μας ρωτούσαν: 'γιατί;' Το ίδιο και οι διπλανοί που είναι τουρκόφωνοι της Θράκης και οι κυρίες αυτές όλοι αναρωτιόνταν: 'εσείς δεν ανήκετε εδώ γιατί ήρθατε εδώ;'''

Έτσι, η εγκατάσταση των μεσοαστών στη γειτονιά, η γειννίαση με τους Άλλους υπογραμμίζει, εν τέλει, την ιεραρχική διαφορά ανάμεσά τους, ενώ εκ πρώτης όψεως, στο συνειδητό λόγο, αυτή φαίνεται να υπαγορεύεται από μια ετερο-φιλική, δηλαδή φιλική απέναντι στον διαφορετικό, διάθεση.⁴ Η διάθεση αυτή διαφοροποιεί τους εναλλακτικούς αστούς του κέντρου από τους κλασσικούς των βορείων προαστίων και κυρίως την κλασσική ξеноφοβία των τελευταίων. Γενικότερα, η διαφοροποίηση αυτών των «νεοαστών» ή «εναλλακτικών» αστών από τους Άλλους αστούς προβάλλεται συχνά στις συνομιλίες μας, κυρίως με την μορφή απόρριψης του τρόπου ζωής στα «ήσυχια», «ήρεμα», «νεκρά» δηλαδή «πράσινα» και «οικογενειακά» βόρεια προάστια. Με άλλα λόγια, η διάκριση των «εναλλακτικών» αυτών μεσοαστών από τους συχνά πρώην γείτονες τους των προαστίων αποτελεί τον δεύτερο λόγο εγκατάστασής τους, κυρίως στον Κεραμεικό.

Η ετερο-φιλική, ιεραρχική διαφοροποίηση από τους μετανάστες και τους παλιότερους «Ελληνες» κατοίκους αποτυπώνεται, αλλά και ταυτόχρονα, συγκροτείται με όρους χώρου. Παραθέτω ενδεικτικά τα λόγια της πολιτικού μηχανικού, μέλους του διοικητικού συμβουλίου της κατασκευαστικής εταιρίας της πολυτελούς ή λεγόμενης εναλλακτικής πολυκατοικίας της οδού Μυλλέρου για το πώς συγκροτείται αρχιτεκτονικά μια αποσπασματική, αποστασιοποιημένη, αφ' υψηλού φωτογραφική θέαση του Άλλου: «το κτίριο είναι inviting προς τη γειτονιά, δηλαδή το κτίριο δεν στρέφει την πλάτη του προς τη γειτονιά και να πει: α! εμείς έχουμε ένα ωραίο κτίριο και δεν θέλουμε να σας βλέπουμε γιατί είστε πιο άθλιοι από μας, έχει κάτι μεταλλικά πλέγματα που είναι διάφανα και βλέπεις όλες αυτές τις μπουγάδες σαν μέσα από ομίχλη, λίγο φλουταρισμένες». Έτσι, όπως στη φωτογραφική λήψη, το ορατό οργανώνεται σε όψεις του, τυποποιείται, γίνεται ακίνδυνο, δεν μας συμβαίνει (Σταυρίδης, 2002, σ.48-49). Όμως, παρόλη την αποστασιοποίηση, η ρομαντική, νοσταλγική αντίληψη της γειτονιάς ως «γραφικής», «παραδοσιακής» και οι αντίστοιχες χωρικές παρεμβάσεις αυτών των πρωτοπόρων της επανακατοίκησης του ιστορικού κέντρου της Αθήνας έρχονται σε αντίθεση με την σύγχρονη πραγματικότητα της πόλης ή όπως θα 'λεγε ο Mike Davis (Davis, 2008) με την κοινωνική έρημο που έχει προκαλέσει η εγκατάλειψη των downtown των μεγαλουπόλεων. Χαρακτηριστική είναι η αφήγηση γνωστής ηθοποιού, που έχει το θέατρο της στην περιοχή, σε τηλεοπτική εκπομπή⁵: «στον πεζόδρομο μπροστά από το θέατρο) φτιάξαμε δυο παγκάκια και μια βρυσούλα και φανταζόμαστεν ότι θα κάθονται οι περαστικοί, θα παίζουν τα παιδάκια και θα πίνουν λίγο νεράκι... τελικά αναγκαστήκαμε να φράξουμε αυτά τα παγκάκια με συρματόπλεγμα, πράμα που δεν το θέλαμε καθόλου, γιατί μόνο παιδάκια και περαστικοί δεν κάθονταν. Κάθονται μόνο πρεζόνια, αλκοολικοί κι ότι άλλο μπορείτε να φανταστείτε. Αυτό δεν μπορούμε αλλιώς να το αντιμετωπίσουμε παρά μόνο φράζοντας τα παγκάκια». Το ζήτημα που τίθεται στους εναλλακτικούς αυτούς μεσοαστούς είναι πως θα συνδυάσουν την εκ μέρους τους απόρριψη της ομοιογένειας των «πληκτικών» βόρειων προαστίων και την

συνακόλουθη υπεράσπιση, τουλάχιστον στον λόγο, της «πολυπολιτισμικότητας» της «diversity» με τους «κινδύνους» της συνύπαρξης με διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Για να το πω διαφορετικά: πως εννοιολογούν τη συνύπαρξη διαφορετικών κοινωνικών ομάδων και τελικά την διαφορά ταυτόχρονα ή σε συνδυασμό με τον «εξευγενισμό» της γειτονιάς; Μια σύντομη, αλλά περιεκτική απάντηση στα παραπάνω ερωτήματα δίνει ο επιχειρηματίας Ιάσωνας Τσάκωνας σε συνέντευξη του στο ηλεκτρονικό περιοδικό Andro⁶: «Το ενδιαφέρον σε μία πόλη είναι το diversity, η πολυσυλλεκτικότητα. Μεγάλωσα στην Εκάλη, που είναι το πιο μη diverse μέρος. Είναι βαρετό –και δεν το λέω από σνομπισμό, τύπου «κατέβηκαν τα παιδιά από τα ΒΠ στο κέντρο να κάνουν την επανάστασή τους... Έζησα το diversity και στη Νέα Υόρκη και στο Αζερμπαϊτζάν, και θεωρώ ότι για να προχωρήσουμε δεν πρέπει να υπάρχουν γκέτο. Τα γκέτο μπορεί να είναι γκέτο πλουσίων, φτωχών, ηλιθίων, οτιδήποτε.» Η αντίληψη αυτή περί «γκέτο» του πρωτεργάτη του «εξευγενισμού» ταυτίζεται με εκείνη των λιγότερο «εναλλακτικών», πιο «συντηρητικών» ελλήνων/χριστιανών παλιών κατοίκων οι οποίοι εκφράζουν την ανοχή τους απέναντι στην εθνοτική και σεξουαλική ετερότητα, υπό τον όρο η γειτονιά να μην γίνει «γκέτο» μεταναστών, πορνών και ομοφυλόφιλων: «άλλοι λένε ότι τους φοβούμαστε, ότι υπάρχει ξενοφοβία, αλλά εμείς απλώς δεν θέλουμε να γίνει η περιοχή γκέτο των μεταναστών, αλλιώς θα αλλοιωθεί ο χαρακτήρας της περιοχής δηλαδή οι κάτοικοι να' ναι 2000 και από την άλλη οι μετανάστες 5000. ...Υπάρχουν και τα μπαρ που είναι Κωνσταντινουπόλεως και Ιερά οδό. Εκεί πάνε όλοι οι ομοφυλόφιλοι, είναι κέντρο ομοφυλόφιλων. Δεν είναι κι αυτό καλό να μην είναι γκέτο εκεί όλα τα μπαρ στη σειρά. Δεν περνάει κανείς από κει εγώ περνάω βέβαια για να δω τι γίνεται»

Όπως παρατηρεί και η Anne-Marie Fortier (Fortier, 2007), σχετικά με την «πολυπολιτισμική οικειότητα» (*multicultural intimacy*) σε μια γειτονιά της βόρειας Αγγλίας όπου οι μουσουλμάνοι ασιάτες υπερτερούν αριθμητικά σε σχέση με τους άγγλους, ο μεγάλος αριθμός των Άλλων, θεωρείται ως μια «υπερβολική παρουσία του Άλλου», μια «ανεξέλεγκτη εγγύτητα», η οποία διαταράσσει την «ισορροπημένη ανάμειξη». Η ελεγχόμενη αυτή ποικιλία (Rabinow, σ. 277) φαίνεται να οδηγεί στην άμβλυνση της ετερογένειας μέσω της συμμόρφωσης, πειθάρχησης του Άλλου στην κανονικότητα. Η Ντόρα, ιδιοκτήτρια του πρώτου gay club στο Γκάζι, αλλά και άλλων δύο λεσβιακών/gay bar στον Κεραμεικό και το Γκάζι, παρόλο που διαφωνεί κάθετα με τις ομοφοβικές απαγορεύσεις στον χώρο των θεωρούμενων ως μη gay bars, χειρονομιών τρυφερότητας ανάμεσα σε gay θαμώνες και την συνακόλουθη εκδίωξή τους από τους ιδιοκτήτες, εν τούτοις συμφωνεί κι εκείνη, παραδόξως, με τη συμμόρφωση της συμπεριφοράς των gay και λεσβιών στην ετεροφυλόφιλη οικογενειακή κανονικότητα: «Κοίταξε ο καθένας είναι ελεύθερος να πιστεύει ότι θέλει, αρκεί να μην ενοχλεί τον άλλον, αλλά ούτε και να ενοχλείται από τον άλλον. Να μην φτάνουμε σε ακραίες καταστάσεις. Για παράδειγμα στο δικό μου μαγαζί βλέπει ένας gay απέναντι μια οικογένεια με ένα παιδάκι δεν είναι απαραίτητο να κάτσει επάνω στον φίλο του». Αυτή η ελεγχόμενη, με

τους όρους της «πλειονότητας», «κανονικότητας» ποικιλία, αντίκειται, κατά την γνώμη μου, στη συνύπαρξη αναφομοίωτων διαφορών που σύμφωνα με την Iris Marion Young (Young, 1990) αποτελούν την ιδανική συνθήκη της ζωής στην πόλη. Σύμφωνα με την Young σε αυτή την ιδεατή, δημόσια ζωή της πόλης οι διαφορές παραμένουν αναφομοίωτες, αλλά η κάθε ομάδα που συμμετέχει *αναγνωρίζει τους άλλους και είναι πρόθυμη να τους ακούσει* χωρίς να είναι απαραίτητο να συμμερίζεται ή και να κατανοεί πλήρως τη διαφορετική έκφραση των άλλων. Η συνύπαρξη αυτή ή καλύτερα η συνάντηση διαφορετικών μεταξύ τους ομάδων και ατόμων δεν είναι ουδέτερη, στατική, αφού δεν αποκλείει την αντιπαράθεση, τον ανταγωνισμό των αναφομοίωτων διαφορών. Όπως παρατηρεί η Margaret Kohn (Kohn, 2004, σ. 44) δεν πρόκειται για μια ορθολογική συζήτηση σε σαλόνια ή καφέ, αλλά για μια συνάντηση ξένων στο δρόμο η οποία εμπεριέχει ως αναγκαία, καταστατική συνθήκη την αντιπαράθεση, το άγχος και τον φόβο απέναντι στην ετερότητα.

Υποσημειώσεις

1. Βλ. «Καθημερινή» 6/8/2006.
2. «Καθημερινή» 12/7/2013.
3. Εφημερίδα των Συντακτών 17/04/2013.
4. Δανείζομαι εδώ τους όρους «ετερο-φιλική», «ετεροφιλική διαφοροποίηση» από την Jeanne Favret-Saada που χρησιμοποιεί τον όρο «*hétérophilie différentialiste*» για να περιγράψει την πολιτική μεγάλου τμήματος της αριστεράς, η οποία βασίζεται στην αντίληψη του μετανάστη ως απόλυτου θύματος ή παθητικού υποστηρικτή «προβλημάτων» (Favret-Saada, 2007, p. 13).
5. Πρόκειται για την τηλεοπτική εκπομπή «Έρευνα» που επιμελείται ο δημοσιογράφος Παύλος Τσίμας και μεταδίδεται από το Mega. Η εκπομπή στις 22 Οκτωβρίου 2008 ήταν αφιερωμένη στις περιοχές του κέντρου γύρω από την Ομόνοια και είχε ως τίτλο: «Πέντε λεπτά από την Ομόνοια».
6. Andro 23/5/2013, <http://www.andro.gr/business/o-iason-tsakonas-thelei-na-gelasei-teleutaious/>.
7. Όσον αφορά τις πόρνες, μια από τις κύριες δραστηριότητες των συλλόγων των κατοίκων είναι η συλλογή υπογραφών και τα διαβήματα στο δήμο για την εκδίωξη των οίκων ανοχής που υπάρχουν στην περιοχή.

Αναφορές

- Γιαννακόπουλος, Κ. (2010). Ένα κενό μέσα στη πόλη: Χώρος, διαφορά και ουτοπία στον Κεραμικό και το Γκάζι. Στο Κ.Γιαννακόπουλος & Γ. Γιαννιτσιώτης (Επ.), *Αμφισβητούμενοι χώροι στην πόλη. Χωρικές προσεγγίσεις του πολιτισμού* (σ. 117-138). Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Davis, M. (2008). *Πέρα από το Blade Runner. Αστικός έλεγχος-Η οικολογία του φόβου*. Αθήνα, Ελλάδα: Futura.
- Favret-Saada, J. (2007). *Comment produire une crise mondiale avec douze petits dessins*. Paris, France: Les Prairies ordinaires.
- Fortier, A.-M. (2007). Too close for comfort: loving thy neighbour and the management of multicultural intimacies. *Environment and Planning D: Society and Space*, 25, 104-119.
- Foucault, M. (1975). *Surveiller et punir. Naissance de la prison*. Paris, France: Gallimard.
- Gupta, A., & Ferguson, J. (1997). Culture, Power, Place: Ethnography at the End of an Era. In A.Gupta, & J.Ferguson, (Eds.) *Culture, Power, Place. Explorations in Critical Anthropology* (pp. 1-51). Durham and London: Duke University Press.
- Kohn, M. (2004). *Brave New Neighborhoods: The Privatization of Public Space*. New York, USA: Routledge.

- Low, M. S., & Laurence-Zuniga, D. (2003). Locating Culture. In M. S. Low & D. Laurence-Zuniga (Eds.), *The anthropology of space and place. Locating culture* (pp. 1-48). Oxford: Blackwell publishing.
- Massey, D. (1993) Politics and space/time. In M. Keith, & S. Pile, (Eds.), *Place and the politics of identity* (pp. 141-161). London and New York: Routledge.
- Rabinow, P. (1989). *French modern. Norms and forms of social environment*. Chicago, USA: The University of Chicago Press.
- Sibley, D. (1995). *Geographies of exclusion*. London & New York, USA, UK: Routledge.
- Soja, W. E. (1989). *Postmodern geographies. The reassertion of space in critical social theory*. London and New York, USA: Verso.
- Σταυρίδης, Σ. (2002). *Από την πόλη οθόνη στην πόλη σκηνή*. Αθήνα, Ελλάδα: Ελληνικά Γράμματα.
- Young, I.-M. (1990). *Justice and the politics of difference*. Princeton, USA: Princeton University Press.